

Horváth Richárd

„IME, A LÁTÓK KIÁLTANAK...“

(A BÉKEMOZGALOM 10 ÉVES ÉVFORDULÓJÁN)

Izaiásznak ezek a szavai (33, 7.) úgy folytatódnak tovább, hogy ha a látók kiáltását meg nem hallják illetékesek, meg nem hallják a nemzetek, akkor „a békesség angyalai keservesen sírnak”.

A látók öntudatos első kis csoportja 11 évvel ezelőtt Vroclavban jött össze, hogy kiáltson. Kiáltson az emberiség egyik legnagyobb problémájáról, a háború és béke problémájáról. Szavuk nem volt pusztába kiáltó szó. Élénk visszhang rezonált rá a jóakarátú emberek lelkéből. S azt hisszük, hogy az emberiség többsége józan és jóakarátú. A háború és béke kérdésében az egyszerű dolgozó emberek szinte mindnyájan egyet akarnak: a békét. Nem akarják azt mégegyszer, ami a második világháborúban soraikban és életükben történt: a harctereken elpusztult 32 millió férfi; 15—20 millió asszony, öreg és gyermek veszítette életét a légitámadások következtében; 26 millió ember halt meg koncentrációs táborokban; 29,500.000 személy sebesült meg, vált rokkanttá, vagy munkaképtelenné; 21,245.000 személy veszítette el otthonát és vagyonát a bombázások következtében; 45 millió embert evakuáltak, hurcoltak börtönbe, koncentrációs táborokba, vagy elvittek lakóhelyükről; 30 millió lakás pusztult el teljesen; 150 millió ember vált hajléktalanná és lett éhség, betegség és járványok áldozata; 1 millió gyermek maradt árván és 45—50 millió embernek nem volt foglalkozása és nem maradt családja. (Revue Internationale de Sciences Diplomatiques et Politiques.) Csak Lengyelországban majdnem 4 millió polgári lakost végeztek ki a nácik. A mi népünk 420.000 halottat és 200.000 sebesültet veszített. 700.000 magyar állampolgárt hurcoltak el Németországba, s közülük félmilliót elpusztítottak, 80 milliárd forintnál több volt az ország kára, nem számítva az egyes embereket ért anyagi veszteségeket. Elpusztult nemzeti vagyonunk 40⁰/₀-a és gyáripárunk fele.

S megjelent a jelen és jövő veszélye a rosszakaratú emberek kezében: az atom. Ami pedig az emberiség áldásává kell, hogy legyen. Japán orvosok jelentései szerint Hirosimában ma is kétszer olyan magas a halálozási arányszám, mint Japán többi részében. Az atomtudósok szerint a már eddig megtartott atombomba kísérletek mintegy 50.000 embert fenyegetnek csotrakkal. De lehet, hogy ez a becslés még túlzottan optimisztikus, mert hiszen a gyermekek csontjai kilencvenszer olyan gyorsan szívják fel a rendkívül ártalmas stronciumot, mint a felnőtteké. A tudósok számítása szerint a felrobbantott hidrogénbombák minden egyes megatonja ezer emberben okozhat rákot.

Az ilyen szörnyűségek ellen és a mögöttük megbújó erkölcsi szörnyőség ellen indult el ezelőtt 10 évvel Párizsban az emberiség legragyogóbb mozgalma, a békemozgalom. Az ellen az erkölcsi szörnyőség ellen, aminek istene a hatalom és a pénz, mert a pénzen „nem érződik” még az embervérnek szaga sem. A Ruhr-vidék nagy szénbányászati trösztje minden eladott tonna szén után 5 pfenniget adott a náci párt számára, ami egy esztendő alatt 6,150.000 márkát jelentett. A német nagybankok és trösztök szoros kapcsolatban álltak az Amerikai Egyesült Államok tőkéseivel. Ezek 1924—1930-ig 63 milliárd márkát fektettek bele a német nehéziparba. A nácik felfegyverzését 239 hatalmas tröszt segítette. Az amerikai General Motors kezében volt csaknem egészében a német Opel-művek, amely a náci hadseregeket motorokkal látta el. A német és amerikai trösztök kapcsolatát a háború sem zavarta. A New York-i irányítás

alatt álló baseli Nemzetközi Leszámítoló bank pl. a német nemzeti bankban állandóan vásárolta az Auschwitzban, Majdanekben és a többi haláltáborban meggyilkoltak aranyfogait. Az auschwitzi gázkamrák berendezését az a német cég szállította, amely az egész háború alatt szoros kapcsolatot tartott fenn vezető amerikai társaságokkal. A Krupp-művek tiszta haszna a háború első esztendejében 22 milliárd márka volt. A legnagyobb németországi vegyimű, a I. G. Farbenindustrie telepein kb. 63.000 külföldi rabszolga munkás dolgozott. Az Egyesült Államok kapitalistái az öt háborús esztendő alatt 27 milliárd dollár nyereséget vágtak zsebre. S milyen lelkiület állt mindezek mögött? Az amerikai katonákat milyen szellemben képzik ki mindmáig? A New York-Times Magazin cikkéből a következő rész felel meg erre: „Az állam 30.000 dollárt költött rád. Neked meg kell szolgálnod ezt a kiadást. Ezt pedig úgy szolgálhatod meg, ha meggyilkolod azokat, akiknek meggyilkolását rád bízzák.” — Az Atom Science News c. tudományos folyóiratban egy angol matematikus számvetése jelent meg még 1953-ban: „Két év múlva — a technikai fejlődés következtében — minden atombomba által okozott haláleset önköltségi ára mindössze egy font lesz, amíg a múlt világháborúban egy halott több ezer fontba került.” — Vagy mit olvashatunk egy New York-ban kiadott könyvben (William Vogt: A fennmaradás útja): „A legnagyobb tragédia, ami ma Kínát érheti, a halálozási szám csökkenése. Az emberiség szempontjából az éhínség Kínában nemcsak kívánatos, de egyenesen szükséges.”

Nehru írja önéletrajzában: „Minden harcot, amely egymással küzdő erők között dúl, nagymértékben az erkölcsi erő és az idegállapot dönt el.” — Milyen a mi erkölcsi erőnk ezekkel szemben? A mi békevédelmi törvényünk azt mondja: „A népek békéje ellen irányuló büntettet követ el az, aki szóban, írásban, sajtó, rádió, film útján, vagy bármilyen más módon háborúra uszít, egyébként háborús propagandát fejt ki, vagy a háborús propagandát előmozdítja.” A mi erkölcsi erőnk értelmében adott ki nyílt levelet Raoul Pollereau, a tengerentúli tudományos akadémia tagja, a lepra világnapok kezdeményezője: „Adjatok két bombavetőt” címmel, mert „azoknak az árából a világ összes leprásait gondozni és gyógyítani lehetne”. A mi erkölcsi erőnk egy atombomba árából 300 lakóházat akar építeni és egy atom vadászrepülő gyártási költségeiből 200 ágyas kórházat létrehozni. A mi erkölcsi erőnk, mint egy egyszerű párizsi olvasó írja (J. B. de Payroul): „Az új jövőbe vetett támadó hittel vág vissza a Nyugatnak a jövővel kapcsolatos bizonytalanságára, a múlt eredményeivel kapcsolatos rossz lelkiismeretére. A kisemmizett, elégedetlen embereknek egyenjogúságot helyez kilátásba, az ébredező népek ebben látják fel-emelkedésük és felvirágzásuk eszközét.” A mi erkölcsi erőnk az, hogy Ázsia lakosságának, 1.400 millió embernek, mintegy a fele ezen az erkölcsi alapon áll már hivatalosan is. A mi erkölcsi erőnk a magyar atomreaktor éppen úgy, mint Kína hatalmas térségében a 300 épülő óriási ipartelep, vagy a San-Szi tartomány szénmedencéjében lévő olyan mennyiségű szén, amely egymaga évtizedig fedezni tudná az egész világ szénszükségletét. A mi erkölcsi erőnk minden dolgozó ember becsületes munkája, a tisztalóki eróműnél éppen úgy, mint a kujbisevinél, vagy Kínában, ahol az utóbbi időben olyan méretű építkezések voltak, annyi földet mozgatnak meg, amennyi felér tíz Panama csatorna és 23 Szeuezi csatorna építésével. És mindez nemcsak a becsület dolga, de az erő vonala is. Mert erő csak ott lehet maradandó és igaz, ahol emberség és erkölcs áll mögötte.

A vroclávi indulásnak útja fényes út. Valamikor Kant ezt írta: „Ha az örök béke szándékának tökéletes megvalósulása mindig is csak jámbor óhaj maradna, akkor sem csatlakozhatunk semmiképpen, az alapelveként

elfogadjuk, hogy szakadatlanul munkálkodnunk kell rajta, hiszen ez a kötelességünk." Ez az induló kis csapat, amely azóta száz és száz milliókra nőtt, aláhúzta ezt a kötelességet és kitágította ennek a lehetőségeit, de ugyanakkor hatalmas erővel munkálkodott és munkálkodik azon, hogy az emberiség örök békevégya ne maradjon csak jámbor óhaj.

Voltaképpen ennek a békemozgalomnak a lényege az, amit már XV. Benedek pápa a maga béketörekvéseiben megfogalmazott: „A lényeges feladatnak annak kell lennie, hogy a fegyverek materiális erejét a jog morális erejével helyettesítsük.” Mi a joghoz még azt is hozzáteszük, hogy az emberség morális erejével. Az igazság morális erejével. Mert a béke problémája összefügg sok emberi problémával. Azt mondhatnánk, hogy minden lényeges emberi problémával. Idetartozik a faji megkülönböztetés, a rezerváció, a bérkülönbség, a terror, a „benszülöttek” testi fenytése stb. problémája. Idetartozik az, amikor az Egyesült Nemzetek Szervezetének gyámsági tanácsában, pl. a belga küldött kijelenti, hogy azért tartják fenn a testi fenytést, mert a „benszülöttek” létviszonyai oly rosszak, hogy a börtönt mentsvárnak tekintik, ahol legalább az éhhaláltól biztosítva vannak. Idetartozik pl. az, hogy a törvényhozásban nescsak üzletemberek, katonatisztek, sajtócézárak, nagy farmerek hozzanak törvényt, hanem a munkások is, a parasztek is, az értelmiség fiai is, az egyszerű, a dolgozó emberek is. Idetartozik az is, hogy megszűnjék az az állapot, amit pl. a Reserve Board (szövetségi bank és tőzsdeügyi hivatal) kimutat, hogy az Egyesült Államok-beli családok 13⁰/₀-a évi ezer dollárnál, 64⁰/₀-a évi négyezer dollárnál kevesebből él, és a családok legfelső egytizede kapja az összjövedelemnek mintegy egyharmadát. Idetartozik az is, hogy a hivatalos adatok szerint bizonyos államokban a „nem fehérek” átlagos bére férfiaknál 52, nőknél 37⁰/₀-a a fehérek átlagbéreinek. Vagy idetartozik az is, amit Clarke Fielding, a sheffieldi egyetem előadója mondott nemrég: „A világ népességének kétharmada éhezik, nincs elég ruhája, nincs elég orvosa és kórháza. Csak az elenyésző kisebbség tud írni, olvasni. A Nyugat propagandájának nincs értelme az ilyen népek előtt. Ezeknek a népeknek még nem volt részük abban a szerencsében, hogy megoldották volna azt az alapproblémát, hogy kenyér nélkül egyáltalában nem élhet az ember. A világ népességének ehező többségét nem érdekli, hogy a Ford- vagy a Pobeda-autók díszítései cifrábbak-e, hanem az a pusztta tény érdekli őket, hogy a Szovjetunióban a nemrég írástudatlan és iparilag elmaradott nép az életszínvonal hatalmas emelkedését valószínűsítette meg... Lenin 40 évvel ezelőtt kiadta a jelszót: „Kenyeret, földet, békét!” Ez a jelszó egyre erőteljesebben zeng százmilliók füleiben.

És mindebből a mi számunkra, keresztények számára is kézzelfogható a logikus következmény és követelmény: Nem elég a békét csak emlegetni, a békét csak dicsérgetni és kijelenteni, hogy mindnyájan békét szeretnénk és az egyház egyebet sem tett, mint a békét akarta és szolgálta. A nagy szavaknál többet érnek itt is a tettek. Hogy ránk se lehessen olvasni Leninnek az Observer és a Manchester Guardian tudósítójának 1922-ben mondott szavait: „Figyelembe kell vennünk, hogy pacifista frázis, szaválás és fogadkozás..., rendkívül sok hangzik világszerte, de a legtöbb állam — és különösen a modern civilizált állam többsége — rendkívül kevés hajlandóságot mutat arra, hogy akár a legegyszerűbb tényleges lépéseket megtegyék a béke biztosítása érdekében. Már pedig mi szeretnénk ebben is, meg minden hasonló kérdésben kevesebb általános nyilatkozatot, ünnepélyes ígéretet, dagályos formulát hallani és minél több egészen egyszerű, egészen világos döntést és rendszabályt, amelyek valóban elvezetnének a békéhez, ha már nem beszélünk a háború veszélyének teljes kiküszöböléséről.” — Egyszerűen komolyan kell vennünk XII. Pius

pápa szavait: „Mindenkire rásúlyosodik egy kötelesség; egy kötelesség, amely semmi tétovázást, semmi felfüggesztést, semmi ingadozást és semmi kitérést nem tűr: Nevezetesen mindent meg kell tennünk, ami csak lehetséges, hogy az agresszív háborút, mint a nemzetközi törekvések megengedett megoldását egyszersmindenkorra száműzetés és átok alá vegyük.” (1944. karácsonyi rádió-beszédéből.) Vagy a másik deklarációját, amit az atom, a biológiai és kémiai háborúval, az ún. ABC-háborúval kapcsolatosan mondott: „Nem lehetséges-e, nemzetközi megegyezéssel az ABC háborút száműzni és kiirtani! Nem szükséges hangsúlyoznom, hogy minden háború, mint a szellemnek és a szívnek eltévelyedése, elhárítandó.”

Sajnos, nem minden keresztény veszi komolyan ezeket a szavakat. Csak ajkán nőnek a békét dicsérő kijelentések, de szívében és lelkében sokszor más van. Sok igazság van abban a röpiratban, amit pár évvel ezelőtt nyugatnémet keresztény békeharcosok, köztük katolikus papok, kiadtak: „Sok keresztény ma a politikában a gyűlöletet gyakorolja, erre szólítanak fel és ezzel megkezdik a gyilkosságot. Bizonyos, hogy ezen a világon mindig lesz gyűlölet, de a kereszténynek tilos, hogy magát cselekedeteiben ettől a gyűlölettől vezettesse... Mi újra és újra megkíséreljük, hogy az élő Istenből vallásos eszmét csináljunk, a Krisztus tanításából világnézetet, az Isten egyházából egy pártot, az Ujszövetség rendjéből evilági társadalmi rendet. S miután a hitünket mi így elfelületesítjük, ennek az elvilágiasodásnak a következménye, hogy ezt csak evilági eszközökkel tudjuk fenntartani és elhíttjük magunkkal, hogy a hitünktől vezetettünk az evilági dolgaink védelmezésében... Nagyon jól tudjuk, hogy az állam nem párt-talan, nem pártokon felüli és hogy benne sohase gyakorolja a hatalmat egyformán a lakosság minden rétege. Azt is nagyon jól tudjuk, hogy az állam nem lehet meg propaganda nélkül és hogy minden propaganda pártszerű. Azért nem ismerjük mi el azt a jogot, hogy egy állam magát kereszténynek nevezze.” — Vigyázzunk ezekre az igazságokra. És higgyük el, hogy sem Nyugat-Németország, sem Spanyolország, sem Olaszország, sem Portugália nem keresztény államok. Nem ideálok. És vonjuk le ennek a következményeit még a békemozgalmunkra vonatkozólag is. Mert igaz, hogy a belső békességet, lelkünk és szívünk békéjét mi másként teremthetjük meg, mint az ateisták. Mi a hitünkkel a Krisztusban. Ők a világnézetükkel. De az élet és a világ külső békességét egy sorban kell szolgálnunk. Mert külön mi azt nem tudjuk biztosítani. Az emberi önzés és gyűlölködés és az emberi érdek olyan hatalmasok, hogy a hívő és a nem hívő jóakarátú és becsületes emberek összefogása is csak állandó vigyázással, állandó erővel és állandó akarattal tudja velük szemben biztosítani az ember békességét.

Mi, hívők, valljuk azt, amit Feltin párizsi bíboros mondott: „Isten a békesség fejedelme, de Ő a békét minden emberen keresztül akarja munkálni.” — Minden ember fontos a békeharcban. És mindenkor állnak itt is Izaiás szavai (I. 15.): „És akármely sokszor imádkoztok, nem hallgatlak meg, mert kezeitek vérrel borítvák.” Ha ilyen szándékot hordozunk. Ha így merészelnünk imádkozni. És az is áll, amit más helyen mond (14. 12.): „Lerogytál a földre, mert megsebesítetted a nemzeteket.” Megsebesítetted az emberek szívét. Megsebesítetted az emberi testet. Megsebesítetted a világ békességét.

De az is áll, amit a Példabeszédek mondanak (16. 7.): „Amikor az ember utai az Ūrnak tetszenek, az ő elleneit is békességre téríti.” A te békességed kisugárzik és a másik emberben is békességet teremt. A békemozgalom óriási erői is kisugároznak és segítenek a világ békességének megerősítésében és fenntartásában.

Az egyház tanításából e téren a következő elveket lehet leszűnni:

A béke őskeresztény ideál. Isten és emberszeretet nélkül, valamint becsületes igazságratörekvés nélkül nem születik meg a béke. Ne feledjük el: Emberszeretet is kell hozzá. És ebben az emberszereteten ne csúfoljanak meg minket más emberek. És igazságratörekvés is kell hozzá, mert amint mondtuk, a béke problémájához sok egyéb probléma is csatlakozik, sőt szorosan összenőtt vele. A béke nemcsak a kedély dolga, hanem az igazságos és szerető cselekvése is. A személyiség kifejlődésének és kiteljesedésének szabadsága és lehetősége szintén békefeladat. De nemcsak a kiváltságosak személyéről van itt szó, hanem minden ember személyiségéről. Az egyszerű ember, a dolgozó ember, a kizsákmányolt és elnyomott ember személyiségéről is. Ezért az olyan béke, amely jogtalanságot akar megörökíteni és elnyomja az emberben a személyiséget, nem igazi béke. Nem béke. — Idetartozik a gyarmati és félgyarmati népek felszabadulási mozgalma és harca. Mert a béke olyan érték, amit soha, semmi körülmények között sem szabad agresszív háborúval szétszórni, de a haza védelme és emberi jogaink védelme, ami folyik a felszabadulási mozgalmak küzdelmeiben és harcaiban, ez jogos és végeredményben az igazi békesség kialakulásához és összhangjához vezető út. Keresténytelen lenne az a magatartás, amely a gonoszat gonosszal viszonozza és gyűlöletből visszavág. Nem lehet az egyház az egyik oldalnak a pártján. És az egyháznak is meg kell tennie mindent, hogy a békességet Kelet és Nyugat között, ember és ember között, nép és nép között előbbre vigye.

Örömmel olvastuk XXIII. János pápa szavait: „Engedtessek meg nekünk, hogy elhívásunkat azokhoz intézzük, akiknek kezébe van letéve népeink sorsa, boldogsága és reménysége. Fordítsátok tekinteteket a népek felé, amelyek gondjaitokra vannak bízva és hallgassátok szavukat! Nem akarunk új, félelmetes fegyvereket, aminőket korunkban kiterveztek és amelyek az emberek közt tömeggyilkosságot és a földkerekségen romokat idéznek elő. A békét kívánják töletek, azt a békét, amely az emberiség családjának lehetővé teszi, hogy szabadságban éljen, fejlődjék és virágozzék.” — Mi hiszünk ezeknek a szavaknak. Sőt, csak az ilyen szavaknak hiszünk, a lelkünkbe írt krisztusi igék szellemében. És ezért örülünk azoknak a szavaknak is, amelyeket a magyar püspöki kar nyilatkozatában leírt: „Elismerjük annak a világbékemozgalomnak a sikereit, amelyet a Béke Világtanács indított el és közel egy évtizeden át oly kedvezően irányított és táplált, hogy ma már átkarolja glóbuszunkat és mint jóraserkentő mozgósítás, mindenüvé behatol: az egyszerű négerkunyhóba és az ENSZ palotába. Ezt a hatalmas békemozgalmat az emberiség lét-szüksége szülte.”

Mert ennek a mozgalomnak az emberei azt akarják, amit Izaiás próféta megálmodott és amit szeretnénk és akarunk jövőnek, már a mi jövőnknek is: Hogy a kardokból szántóvasakat csináljon az emberiség és a dárdákból sarlókat és nemzet ne emeljen kardot nemzet ellen és ne gyakoroltassanak többé hadakozásra. (Iz. 2. 4.) — Mert kérdezzétek csak meg az embereket, az édesapákat és az édesanyákat, az alkotó és felelősséget hordozó embereket: ők mindannak örülnek, amit a próféta látott, akarják ezt a látomást és ezt a valóságot, hogy ez szimbodumból életté változzék az egész földön: „Mert örömmel jöttök ki, békességben fogtok vezéreltetni: a hegyek és halmok előttetek dicséretet énekelnek és a tartomány minden fáit kézzel tapsolnak.” (Iz. 55. 12.)